

Teorijski pristup proceni veličine oružanih snaga

Potpukovnik *SLOBODAN MAKSIMOVIĆ*

Autor izlaže jedan od mogućih teorijskih pristupa proceni veličine odbrambenih oružanih snaga (OS). Pristup je originalan, bez političkih, konceptijskih i doktrinarnih stavova o odbrani, a polazna osnova je apstraktni model prostora i odbrane države. Analizom tog modela dolazi se do jednostavnog analitičkog izraza za određivanje potrebnog broja vojnika u raznim OS. Pošto utvrdi ukupno potreban broj vojnika, autor postavlja apstraktni model vojne organizacije sa odeljenjem kao najnižom jedinicom, i na tom modelu dolazi do jednostavnih analitičkih izraza za ukupno potreban broj starešina i ukupno brojno stanje ratnih oružanih snaga.

Vrednost tih izraza proverena je kroz analizu brojnog stanja OS nekih država 1980. i 1991. godine, iz koje proizilazi da je ukupnjavanje jednih i razbijanje drugih država gotovo zakonit proces, koji se istovremeno odvija. Države koje nastaju ukupnjavanjem imaju velike viškove naoružanja i vojne opreme, a države koje nastaju raspadom složenih država najpogodnije su tržište za te viškove. Raspadom SFRJ u republike nastale su potrebe za naoružanjem na nivou viškova koji se stvaraju ujedinjavanjem nekih država u savezne države s jedinstvenim oružanim snagama.

U posebnom odeljku se pokazuje da za zaštitu ustavnog poretka treba imati OS na nivou razvijenosti od 70 odsto u odnosu na ratne. Nerazvijenost JNA do tog nivoa u vreme krize u SFRJ jedan je od razloga što nije uspjela da očuva ustavni poredak.

Autor razmatra odnos veličina mirnodopskih i ratnih OS. Broj vojnika u odeljenju utvrđuje se kao osnovni kriterijum za veličinu mirnodopskih OS. Država površine oko 100.000 km², smatra autor, treba da organizuje mirnodopske OS s prosečnim brojnim stanjem od dva vojnika u odeljenju, što odgovara stepenu razvijenosti od 25 odsto. Preko razmatranja države s površinom od 100.000 km² i 10 miliona stanovnika, autor posredno odgovara na pitanje kolike bi mirnodopske i ratne OS trebalo da ima Savezna Republika Jugoslavija.

Uvod

Kakve će oružane snage (OS) imati neka država pragmatično je pitanje raspoloživih ljudskih i privrednih resursa, politike, koncepcije i doktrine odbrane. Koliko će OS imati neka država teorijsko je pitanje ako se može utvrditi: (1) osnovna namena OS i (2) osnovni kriterijum za određivanje veličine oružanih snaga.

Ustavima svih država sveta utvrđeno je da su OS namenjene za odbranu od spoljnjeg agresora i zaštitu ustavnog poretka. Postoje modaliteti u određivanju namene, od kojih je najznačajniji onaj kojim

se OS postavlja zadatak da štite vitalne interese države i van njene teritorije. Baš zbog tog modaliteta većina država u svetu za svoje OS utvrđuje *odbranu zemlje kao osnovnu namenu*, što pokazuje da se odbrana shvata kao odbrana teritorije države (kopnenog i vodenog dela teritorije i vazdušnog prostora nad njima). S obzirom na stanište ljudi, država se težišno štiti od agresije *odbranom kopnenog prostora*. Za njenu odbranu, na granice zemlje i na određeni broj linija po dubini postavljaju se u *borbeni raspored* naružani ljudi – vojnici. Zbog toga je pitanje veličine OS prvenstveno pitanje broja potrebnih vojnika za odbranu prostora države, a zatim i broja starešina potrebnih za rukovođenje oružanim snagama.

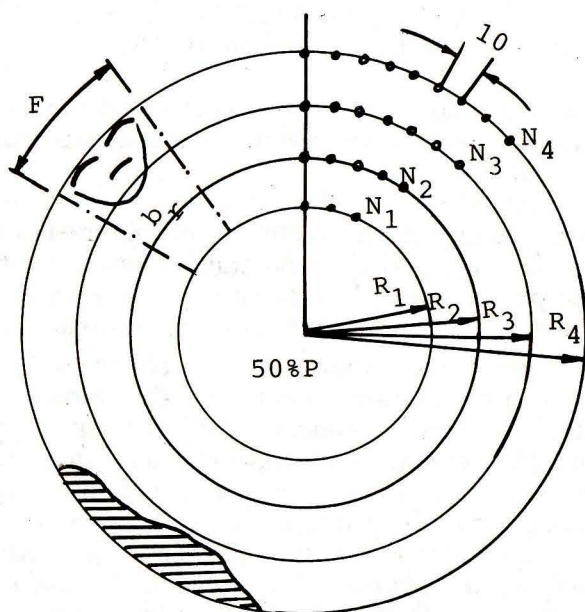
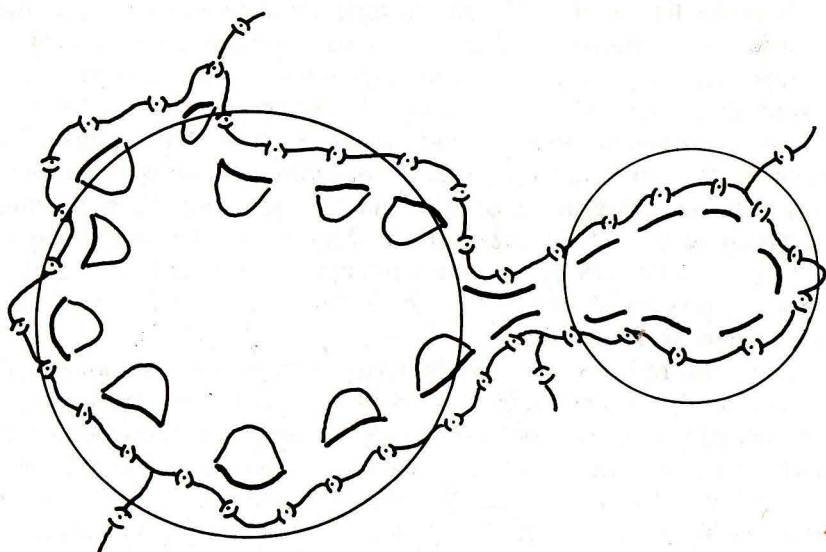
U ovom radu se procenjuje ukupan *broj vojnika* potreban za odbranu zemlje, *organizacijska struktura OS* koja se može uspostaviti s tim brojem vojnika i potreban *broj starešina* za rukovođenje tom strukturom. Dobijeni rezultati se koriste za analizu stanja OS u svetu oko 1980. i 1991. godine i analizu uticaja nastalih raspadanjem starih i stvaranjem novih država, koji su se ispoljili početkom devedesetih godina. Zatim, utvrđuje se veličina OS za zaštitu ustavnog poretka, odnos mirnodopskih i ratnih OS i potreban broj ljudi u rezervnom sastavu.

UKUPAN BROJ VOJNIKA U RATNIM ORUŽANIM SNAGAMA

Da bi se utvrdio potreban broj vojnika za odbranu teritorije države uopšte utvrđuje se sledeći apstraktni *model prostora* i apstraktni *model odbrane zemlje*:

- država ima kružnu površinu P , i
- odbrana se organizuje u četiri pojasa, na međusobno jednakom rastojanju, tako da je prvi pojas na granici zemlje, a četvrti na granici 50 odsto ukupne površine. U svakom pojasu vojnici se jednovremeno raspoređuju u jednoj liniji, na međusobnom rastojanju od 10 metara.

Svaka država ima teritoriju specifičnog oblika (sl. 1), koja je, manje ili više, pogodna za organizaciju odbrane. Za odbranu su najpogodniji delovi teritorije koji imaju „koncentrisan“, „zbijen“ ili približno kružni oblik, pa se težišno organizuje na takvom delu prostora. Delovi prostora osetljivi na odsecanje ne brane se, ili se organizuje njihova kružna odbrana. Zbog toga je pogodno da se sva raznolikost oblika prostora neke države aproksimira kružnom površinom jednakom površini te države, koja je uvek veća od težišnog prostora i sadrži sve raznolikosti konkretnog prostora. Države koje nemaju jedinstven prostor mogu se modelovati kao više prostora kružnog oblika.

Sl. 1 – Apstraktni model prostora i model odbrane

Odbrana se organizuje od granice zemlje, po dubini, u više pojaseva, čiji je broj određen pretpostavkom koliko je agresor u stanju da savlađuje odbranu svakog pojedinačnog pojasa. Ta verovatnoća se kreće u opsegu 50–100 odsto, pod pretpostavkom da se ponaša po normalnoj raspodeli – iznosu u srednjem 75 odsto (0,75). Država žrtva agresije koja proceni da su mogućnosti agresora da savlađuje njene odbrambene pojaseve bliske jedinici najverovatnije neće ni organizovati odbranu, već će pristati da bez otpora ispuni uslove agresora. Agresor koji smatra da su mu mogućnosti za savlađivanje odbrambenih pojaseva branioca bliske vrednosti od 50 odsto neće preduzeti agresiju dok te mogućnosti ne maksimizira prema postojećim uslovima. U pregledu 1 navedene su mogućnosti branioca da zaustavi agresora na nekom od pojaseva odbrane po dubini u funkciji pretpostavljenih početnih mogućnosti agresora. Prema pregledu, branilac koji svoj odbrambeni sistem održava tako da početne mogućnosti agresora budu 75 odsto, uspeva da na trećem pojasu zaustavi napad agresora sa verovatnoćom od 58, a na četvrtom pojasu da poveća verovatnoću na 68 odsto i tako stvori uslove za prelazak u protivofanzivu. Ako se uzme u obzir činjenica da će branilac, postupajući racionalno, održavati svoj odbrambeni sistem na nivou koji će mogućnosti agresora ograničavati do 75 odsto, može se zaključiti da odbranu u opštem slučaju treba organizovati u četiri odbrambena pojasa.

Pregled 1: Mogućnosti branioca da zaustavi napad agresora po dubini

Početne mogućnosti agresora (u procentima)	Redni broj odbrambenog pojasa i mogućnosti agresora / mogućnosti branioca (u procentima)							
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
60	60 40	36 64	22 78	13 87	8 92	5 95	3 97	2 98
70	70 30	49 51	34 66	24 76	17 83	12 88	8 92	6 94
75	75 25	56 44	42 58	32 68	24 76	18 82	13 87	10 90
80	80 20	64 36	51 49	41 59	33 67	26 74	20 80	17 83
90	90 10	81 19	73 17	66 34	59 41	53 47	49 51	43 57

Država koja se brani mora da zaustavi agresora pre nego što osvoji polovinu njene teritorije. Jer, kada agresor osvoji više od polovine teritorije, pogotovu ako je stanovništvo ravnomerno raspoređeno,

uspostavlja se novo faktičko stanje okupacije, u kojem veći deo stanovništva na okupiranoj teritoriji pristaje na okupaciju i počinje da participira u okupatoru naklonjenim organima vlasti, pa čak i u okupatorskim oružanim snagama. S druge strane, kad agresor osvoji 50 odsto teritorije, odbrana kao vid borbenih dejstava za očuvanje teritorije prestaje da ima smisla – osvojena teritorija se mora povratiti napadom kao vidom borbenih dejstava. Zbog toga se u modelu odbrane utvrđuje da se poslednji pojas odbrane postavlja na granici polovine državne teritorije.

U modelu je utvrđen jednolinijski raspored vojnika u pojasu odbrane, na međusobnom rastojanju od 10 m, što izgleda da protivureči sadašnjim raščlanjenim i dubokim borbenim porecima u odbrani. U modelu nije uzet u obzir borbeni poredak, već borbeni stroj vojnika koji na najneposredniji način učestvuju u oružanoj borbi. Jer, deo teritorije uvek brane ili osvajaju vojnici u borbenom stroju, čak i onda kada se nalaze u tenkovima. Istorija ratova poznaje samo dve vrste borbenih strojeva: zbijeni i raščlanjeni. U eri hladnog oružja vojnici su izvodili odbranu u zbijenim strojevima, postrojeni neposredno jedan uz drugoga. U eri vatrenog oružja oni su se razmakli na međusobno rastojanje od 10 metara. Savremeno naoružan vojnik pešak, koji može uspešno da vodi borbu protiv neprijateljevog vojnika, tenka i aviona, i dalje se u odbrani postrojava na 10 m od drugog vojnika. Istina, došlo je do formiranja dubokih borbenih poredaka, ali je to učinjeno tako što su vojnički strojevi isprekidani brojnim međuprostorima, a vojnici izvučeni iz tih međuprostora angažovani su u jedinicama borbene i logističke podrške. Kada bi se ti vojnici vratili u borbeni stroj bili bi samo popunjeni postojeći međuprostori. Zbog toga se u modelu odbrane apstrahuju specifičnosti posebnih borbenih poredaka pomoću najjednostavnijeg modela odbrane, koji se, u suštini, i sada odvija u svakom posebnom sukobu naoružanih ljudi.

Na osnovu parametra u modelu odbrane i modelu prostora može se utvrditi sledeći analitički izraz za određivanje potrebnog broja vojnika za odbranu zemlje:

$$N_{vo} = 1210 \sqrt{P}, \text{ za } P \text{ u km}^2. \quad (1)$$

Na osnovu poznate površine države u kvadratnim kilometrima i izraza (1) može se proceniti potreban broj vojnika za odbranu te države. U izrazu kao nezavisno promenljiva figuriše samo površina zemlje, a ne i veličina stanovništva, koja se sada najčešće koristi kao činilac na osnovu kojeg se određuje veličina OS. Korišćenjem broja stanovnika kao činioca na osnovu kojeg se određuje potreban broj vojnika prikriva se suština odbrane kao odbrane prostora. Za odbranu određenog prostora potreban je uvek isti broj vojnika, bez obzira na veličinu

stanovništva koje živi na tom prostoru. Ako država nije u mogućnosti da obezbedi potreban broj vojnika, a želi da odbrani svoj prostor, mora da stupi u savez sa drugom državom.

UKUPAN BROJ LJUDI U RATNIM ORUŽANIM SNAGAMA

Ukupan broj ljudi u OS jednak je zbiru vojnika i starešina. Ne može se uspostaviti opšti model za procenu ukupnog broja starešina ako se ne pretpostavi odgovarajuća organizacijska struktura OS i pravila prema kojima se ona izgrađuje. Za dalja razmatranja utvrđuje se sledeći model organizacijske strukture ratnih OS:

– oružane snage su hijerarhijski organizovane u jedinice sledećih nivoa: o-odeljenje ($o = 8$ vojnika), v-vod ($v = 3*o + 1s$, $s = \text{starešina}$), č-četa ($č = 4*v + 3s$), b-bataljon ($b = 6*č + 10s$), br-brigada ($br = 7*b + 43s$), K-korpus ($K = 6*br + 107s$), A-armija ($A = 5*K + 200s$) i F-front ($F = 4*A + 200s$), na čelu sa vrhovnom komandom ($VK = 200s$);

– ne pristupa se formiranju fronta ako se ne mogu formirati barem četiri, formiranju armija ako se ne može formirati barem pet i formiranju korpusa ako se ne može formirati barem šest korpusa.

Odeljenje se uzima kao osnovna organizacijska jedinica od koje se, prema navedenim pravilima, izgrađuju više jedinice. Konkretno odeljenje i konkretna viša jedinica mogu biti na različite načine organizovani, što ne utiče na dalja razmatranja ako su OS u celini *prosečno* organizovane na taj način.

Brojno stanje jedinica prema ovom modelu je sledeće:

- odeljenje – osam vojnika;
- vod – 24 vojnika i jedan starešina (25 ljudi);
- četa – 96 vojnika i sedam starešina (103 čoveka);
- bataljon – 576 vojnika i 52 starešine (628 ljudi);
- brigada – 4.032 vojnika i 407 starešina (4.439 ljudi);
- korpus – 24.192 vojnika i 2.549 starešina (26.741 čovek);
- armija – 120.960 vojnika i 12.945 starešina (133.905 ljudi);
- front – 483.840 vojnika i 51.980 starešina (535.820 ljudi);
- vrhovna komanda 200 starešina (200 ljudi).

Na ovom modelu organizacije OS istražuje se potreban broj starešina i ukupan broj ljudi u ratnim OS za odbranu države površine 100.000, 1.000.000 i 10.000.000 km². Brigada se uzima kao proračunska jedinica za zaokruživanje procenjenog broja vojnika, tako da u OS bude ceo broj brigada, i kao jedinica za kontrolu dobijenih rezultata.

Država površine $P_1 = 100.000 \text{ km}^2$ za odbranu zemlje treba da angažuje $N_{vo1} = 382.636$ vojnika (1). Od tog broja vojnika može se formirati 95 brigada ($382.636 : 4.032 = 94,9$), tako da je korigovano

brojno stanje vojnika $Nvk_1 = 383.040$, od kojeg se može uspostaviti sledeća organizacijska struktura:

- 47.880 odeljenja,
- 15.960 vodova,
- 3.990 četa,
- 665 bataljona,
- 95 brigada,
- 15 korpusa i pet brigada, i
- vrhovna komanda.

Brojno stanje takvih OS određuje broj starešina i vojnika u 15 korpusa, pet brigada i vrhovnoj komandi, a ono iznosi 423.510 ljudi, pri čemu 40.470 starešina. Broj brigada (95) može se proveriti na osnovu norme za front brigade u odbrani (F), koji iznosi 10–15 km. Ako se uzme da svaka brigada brani kružni isečak (sl. 1) s lukom dužine F, dolazi se do analitičkog izraza za broj brigada:

$$Bbr = \frac{3,544 \sqrt{P}}{F}, \text{ F je u km, a P u km}^2, \quad (2)$$

koji za date vrednosti P i F iznosi 75–112 brigada, što odgovara proceni od 95 brigada.

Za svoju odbranu država površine $1.000.000 \text{ km}^2$ treba da angažuje 1.209.600 vojnika i 129.650 starešina, organizovanih u 300 brigada, od kojih može da formira 15 armija. Broj brigada procenjen izrazom (2) iznosi 236–354, i dobro se slaže s brojem od 300 brigada. Na isti način, za državu površine $10.000.000 \text{ km}^2$ utvrđuje se da za odbranu zemlje treba da angažuje 3.826.368 vojnika i 410.949 starešina, od kojih može da formira 949 brigada i organizuje OS veće od sedam frontova.

Detaljna analiza dobijenih rezultata pokazuje sledeće:

- brojna stanja oružanih snaga potrebnih za odbranu različitih država međusobno se odnose kao kvadratni koreni iz površina tih država, i mogu se izraziti izrazom:

$$Nos = 1339,96 \sqrt{P}; \quad (3)$$

- broj starešina u oružanim snagama je linearna funkcija broja vojnika, i može se odrediti izrazom:

$$Sos = 129,96 \sqrt{P}. \quad (4)$$

Izrazi (3) i (4) dobro reprodukuju već dobijene vrednosti za broj vojnika i starešina, s greškom manjom od 1.000, i mogu se koristiti za procenu veličina potrebnih odbrambenih OS bilo koje države s poznatom površinom.

PRIMENA DOBIJENIH REZULTATA NA STANJE ORUŽANIH SNAGA U SVETU

Sprovedena teorijska razmatranja omogućavaju da se sagleda stanje razvijenosti OS bilo koje države u svetu sa stanovišta ovako objektiviziranih potreba za odbranom sopstvene teritorije. U pregledu 2 navedene su procene brojnog stanja OS nekih država i upoređene s veličinom njihovih mirnodopskih oružanih snaga.¹

Na osnovu analize podataka uočava se sledeće:

- prema navedenoj metodologiji samo jedna država (Kina) ima mirnodopske OS veće od broja potrebnog za odbranu zemlje, što se može smatrati izuzetkom. Sve ostale države imaju manji mirnodopski kontingent OS od kontingenta potrebnog za odbranu zemlje;

- razvijenije države, koje imaju opremljenije OS, imaju i viši nivo razvijenosti mirnodopskih OS u odnosu na snage potrebne za odbranu zemlje. Najveći nivo imala je Zapadna Nemačka (74 odsto), zatim SSSR (58 odsto) i SAD, Velika Britanija, Francuska i Italija sa po 50 odsto razvijenosti 1981, odnosno 44–49 odsto 1991. godine;

- manje razvijene države, sa slabije opremljenim OS, imaju sve manji stepen razvijenosti mirnodopskih OS, ali i takve OS učestvuju sa sve većim procentom u ukupnom stanovništvu što im je površina države manja. To je donekle prikriveno kod država s većom gustinom naseljenosti. Razvijene i velike države održavaju mirnodopske OS na nivou ispod 0,9 odsto a imaju potrebe za ratnim OS manjim od dva odsto stanovništva. Manje i nerazvijenije države održavaju mirnodopske OS na nivou višem od jedan odsto stanovništva, a imaju potrebe za ratnim OS na nivou od tri do sedam odsto. Izuzetak čine OS Austrije i Japana, čije su OS limitirane međunarodnim ugovorima zbog njihovog učešća u Drugom svetskom ratu.

Ujedinjenje Istočne i Zapadne Nemačke u jednu državu sa stanovišta odbrane zemlje pokazuje sledeće:

- saveznoj državi su za odbranu potrebne OS od 799.129 ljudi, što je za 306.204 čoveka manje od 1.107.333, koliko je bilo potrebno dvema državama da svaka samostalno organizuje odbranu. Pod pretpostavkom da su obe države imale ratne OS na dovoljnom nivou za odbranu, ujedinjene raspolazu viškom naoružanja i vojne opreme za armiju od 300.000 ljudi.

- Zapadna Nemačka imala je 1980. godine najrazvijenije mirnodopske OS u svetu – 74 odsto ratnih potreba, ne računajući Kinu. Ujedinjena Nemačka 1991. godine opet ima najrazvijenije mirnodopske

¹ Podaci o površini tih država, brojnom stanju i veličini OS uzeti su iz *Vojnog leksikona*, Vojnoizdavački zavod, 1981, i iz časopisa „The military balance“, 1992–1993, The International Institute for Strategic Studies, London, 1992.

OS u svetu – 56 odsto ratnih potreba za odbranu. Može se zaključiti da je militarizam u svetu objektivno najprisutniji u nemačkim državama (istorija se ponavlja).

Nameće se pitanje šta bi se desilo kada bi se ujedinilo više razvijenih država zapadne Evrope. Pod pretpostavkom da je moguće ujedinjenje Velike Britanije, Francuske, Italije i Zapadne Nemačke u jedinstvenu

Pregled 2: Brojno stanje OS nekih država 1980. i 1991. godine

DRŽAVA	Površina u km ² i broj stanovnika	Ratne OS i stanovništvo	Mirnodopske oružane snage, stanovništvo i ratne OS	
			1980.	1991.
SSSR	22.402.220 260.000.000	6.342.160 2.4% S	3.658.000 1.4% S 58% R	
SAD	9.363.128 251.842.600	4.100.174 1.9% S	2.050.000 0.9% S 50% R	1.913.800 0.8% S 47% R
KINA	9.956.961 900.000.000	4.228.197 0.5% S	4.360.000 0.5% S 103% R	
JAPAN	373.313 115.000.000	818.707 0.7% S	241.000 0.2% S 29% R	
V. BRIT.	244.030 56.696.600	661.932 1.2% S	329.204 0.6% S 50% R	293.500 0.5% S 44% R
FRANC.	551.255 56.897.600	994.874 1.9% S	494.730 0.9% S 50% R	453.100 0.8% S 46% R
ITALIJA	301.255 57.345.000	735.460 1.3% S	366.000 0.6% S 50% R	361.400 0.6% S 49% R
Z. NEM.	247.494 61.300.000	666.614 1.1% S	495.000 0.8% S 74% R	
I. NEM.	108.178 17.000.000	440.719 2.6% S	162.000 1.0% S 37% R	
AUSTRIJA	88.850 7.544.400	399.411 5.3% S	53.000 0.7% S 13% R	52.000 0.7% S 13% R
MAĐARSKA	93.030 10.543.000	408.699 3.8% S	93.000 0.9% S 23% R	80.800 0.8% S 20% R
RUMUNIJA	237.500 22.749.000	653.016 3.0% S	184.00 0.8% S 28% R	200.00 0.9% S 31% R
BUGARSKA	110.912 9.098.000	446.253 5.0% S	150.000 1.7% S 34% R	107.000 1.2% S 24% R
GRČKA	132.562 10.209.800	487.867 5.1% S	181.000 1.9% S 37% R	158.500 1.6% S 32% R
ALBANIJA	28.748 3.417.000	227.193 8.3% S	41.000 1.5% S 18% R	40.000 1.2% 18% R
Ujedinj. Nemačka	355.672 79.753.000	799.129 1.0% S	657.000 0.8% S 82% R	447.000 0.6% S 56% R

* Procenti se odnose na brojno stanje stanovništva 1981. godine.

Pregled 3: Stanje odbrambenih OS republika bivše SFRJ

DRŽAVA	Površina u km ²	Broj stanovnika	Mirnodop. OS, stanovništvo i ratne OS	Potrebne ratne OS i stanovništvo
SFRJ	255.804	22.560.000	240.389 1.1% S 35% R	677.712 3.0% S
BiH	51.129	4.120.000		302.988 7.4%
CRNA G.	13.812	590.000		157.479 26.7% S
HRVATSKA	56.538	4.600.000		318.612 6.9% S
MAKEDON.	25.730	2.000.000		214.937 10.7% S
SLOVEN.	20.251	1.900.000		190.684 10.0% S
SRBIJA	88.361	9.350.000		398.311 4.3% S
Ukupne parcijalne potrebe republičkih OS				1.583.010 7.0% S

državu, s jedinstvenim prostorom, takva bi država, prema podacima iz 1980. godine, imala površinu od 1.344.034 km² i 227.580.000 stanovnika, a za odbranu bi joj bile potrebne OS od 1.553.449 ljudi, što je tek 0,7 odsto stanovništva. Prostim spajanjem OS iz 1980. godine dobila bi se mirnodopska armija na nivou od 108,5 odsto ratnih potreba, a ratna armija bi bila veća za 1.525.431 čoveka. Ujedinjene države, ako bi svoje OS izgrađivale kao odbrambene, imale bi višak naoružanja i vojne opreme za armiju od oko 1.500.000 ljudi, pa se nameće pitanje ko će to da kupi.

Kao dobar primer za analizu šta se dešava kada dođe do raspada saveznih država na manje države može poslužiti stanje na teritoriji bivše SFRJ, koje je prikazano u pregledu 3², pri čemu je uzeto brojno stanje mirnodopskih OS SFRJ od 31. decembra 1990. godine. Analizom podataka može se uočiti sledeće:

– SFRJ imala je mirnodopske OS na nivou razvijenosti od 35 odsto, što je angažovalo 1,1 odsto stanovništva. Ratne potrebe za vojnicima su iznosile tri odsto stanovništva. Zemlja se nalazila između velikih i razvijenih zemalja, s jedne, i malih i nerazvijenih zemalja, sa druge strane;

² Vojni leksikon, isto.

– države koje bi se formirale na osnovu republika imaju potrebe za ratnim OS na nivou 6,9 – 10,7 odsto stanovništva, što je na krajnjoj mogućoj granici društva za izdvajanjem ljudi u oružane snage. Izuzetak čine Crna Gora i Srbija. Za odbranu prostora Crne Gore potrebne su OS koje bi apsorbovale čak 26,7 odsto stanovništva, što tu pretpostavljenu državu čini nesposobnom da samostalno organizuje odbranu. Srbija bi za svoje OS trebalo da aganžuje 4,3 odsto stanovništva, što je svrstava između malih i srednjih zemalja, i objektivno čini najspособnijom za samostalno organizovanje dovoljnih OS za odbranu;

– ako se dovrši raspad bivše SFRJ na republike, novonastale parcijalne države morale bi za svoju odbranu da pripreme 1.583.010 vojnika (više nego ujedinjena Zapadna Evropa), što je 2,3 puta više od ukupnog broja koji je bio potreban jedinstvenoj državi. Ako se uzme u obzir da se u toj razmeri (2,3 puta) povećavaju potrebe za naoružanjem i vojnom opremom, jasno se uočava tržište za prodaju viškova zapadnih država, odnosno interes svetskih vojnoindustrijskih kompleksa za podsticanje secesije u nacionalno složenim državama.

Ukrupnjavanje jednih i razbijanje drugih država je, izgleda, proces koji se zakonito i istovremeno odvija. Teorijski nisu istražene granice tog ukрупnjavanja i usitnjavanja. Kada se one jednom dostignu, proces počinje da teče obratno: male države koje su u prethodnom procesu obezbedile visoku koncentraciju naoružanja počće da se ujedinjuju i da za viškove svog naoružanja traže tržište u zemljama čiji je proces raspadanja u toku. Moguće je da su raspad sadašnjih velikih država inicirale baš te države radi otvaranja novih tržišta naoružanja. *Drugačiji svetski poredak niti je bio, niti je moguć!*

VELIČINA ORUŽANIH SNAGA ZA ZAŠTITU USTAVNOG PORETKA

Prema sprovedenom metodološkom postupku, OS imaju ulogu branioca od spoljnjeg neprijatelja. Njihova druga uloga je *zaštita ustavnog poretka*. U većini država ta uloga nije dobro operacionalizovana, pa ne postoje iskustva koja bi mogla da posluže kao osnov za teorijsko uopštavanje. Evidentna je samo činjenica da odbranu ustavnog poretka dugo vode snage unutrašnjeg reda pre nego što se u tu borbu uključujući već narušenim ustavnim poretkom oslabljena armija. To je iskustvo iz građanskog rata vođenog 1991–1992. godine na teritoriji SFRJ, pa se postavlja pitanje kolike su OS potrebne za zaštitu ustavnog poretka.

Oružane snage treba da otpočnu zaštitu ustavnog poretka prime-nom sile kada deo društva kojem ne odgovara postojeći poredak, što je njegovo legitimno pravo, počne da se priprema za promenu ustavnog

poretka silom, a najkasnije kada je i ispolji. Što se ranije otpočne sa zaštitom ustavnog poretka trebaće manje OS za obavljanje tog zadatka. Zato se pitanje može preformulisati tako da glasi kolike su najveće OS potrebne za zaštitu ustavnog poretka.

Nema smisla štititi ustavni poredak silom ako više od 50 odsto društva koje želi da ga promeni, nemajući uslova da to učini na legalan način, počne da primenjuje silu. Takva država je faktički izgubila svoj legitimitet, koji uvek pripada većinskom delu društva. Otuda potreba da OS štite ustavni poredak silom samo ako manje od 50 odsto društva počne da se priprema za nasilnu promenu ili u toj nameri već ispolji nasilje. U suprotnom, ako većina društva želi da promeni ustavni poredak, pa makar i nasilno, najracionalnije je da se OS u toj situaciji pridruže većini. U graničnom slučaju, koji se u praksi teško utvrđuje ali ima izuzetan teorijski značaj za odgovor na postavljeno pitanje, polovina društva može da želi nasilnu promenu ustava, a druga polovina da zadrži postojeće ustavno rešenje za čiju su zaštitu odgovorne OS. Pod pretpostavkom da je stanovništvo ravnomerno raspoređeno na čitavoj teritoriji, OS imaju potrebu da štite ustavni poredak najviše na 50 odsto površine zemlje – 0,5 P! Dok je ustavni poredak bio ugrožen na manjoj teritoriji bile su potrebne manje OS za gušenje pobune. Kada pobuna zahvati 50 odsto stanovništva i teritorije, zadatak OS prestaje da bude gušenje pobune i postaje odbrana teritorije na kojoj je očuvan ustavni poredak i, u okviru tog poretka, legitimitet OS. Za odbranu takve teritorije, na osnovu izraza (3) i površine od 0,5P, potrebne su OS čiji broj iznosi:

$$N_{\text{zup}} = 0,7 N_{\text{os}}, \quad (5)$$

što znači da su ratne OS na nivou razvijenosti od 0,7 ili 70 odsto dovoljne za zaštitu ustavnog poretka od nasilne promene do granica do kojih ima smisla štititi ustavni poredak silom. *Država koja oceni da joj preti opasnost od nasilne promene ustavnog poretka treba odmah da podigne gotovost OS na nivo od 70 odsto potpune borbene gotovosti.*

Nameće se pitanje zašto OS bivše Jugoslavije nisu bile u mogućnosti da zaštite i održe postojeći ustavni poredak. Nivo razvijenosti JNA na kraju 1990. godine iznosio je 35 odsto snaga potrebnih za odbranu zemlje. Do polovine 1991. godine, zbog delovanja snaga koje su želele ustavnu promenu i zbog neadekvatnih rešenja državnog i vojnog rukodstva za podizanje borbene gotovosti armije na viši nivo, došlo je do masovnog odlivanja vojničkog i starešinskog kadra iz armije, tako da je njena razvijenost opala na 15–20 odsto, što je 3–5 puta manje od teorijski potrebne razvijenosti od 70 odsto. Jugoslovenska narodna armija nije upotrebljena za sprečavanje priprema za nasilnu promenu ustavnog poretka. I u vreme kada je upotrebljavana, nije joj bio

formulisan zadatak da štiti ustavni poredak, već da razdvaja zavađene narode. U to vreme je većina društva već želela ustavnu promenu, a deo je tu promenu izvodio nasilno. Rasplet se odvijao, i još se odvija, prema teoriji: 50 odsto društva bivše Jugoslavije, koje takođe menja društveni poredak ali ne primenom sile, želi da sačuva pravni kontinuitet prethodne države; tom delu se „pridružuju“ preostale snage JNA, koje se transformišu u Vojsku Jugoslavije.

MIRNODOPSKE ORUŽANE SNAGE

Do upotrebe OS za odbranu zemlje ili zaštitu ustavnog poretka retko dolazi. Zbog toga nije racionalno da se neprekidno održava potpuna borbena gotovost OS ako postoje mogućnosti da se ona podiže na viši nivo prema ocenjenom stepenu potrebe. Pod „borbenom gotovošću“ podrazumeva se stepen razvijenosti OS, a pretpostavlja se da su opremljenost i obučenost na optimalnom nivou. Postavlja se pitanje kakav treba da bude odnos ratnih i mirnodopskih oružanih snaga.

Polazna osnova za razmatranje tog pitanja jeste stav da *mirnodopske OS moraju da sačuvaju organizacijsku strukturu ratnih OS* radi što bržeg i jedinstvenijeg prelaska na više nivoe borbene gotovosti. Mada poznat, taj stav u praksi najčešće nije poštovan. Polazeći od njega, činjenice da je odeljenje najniža organizacijska jedinica koju u mirnodopskim OS treba očuvati i utvrđene prosečne veličine odeljenja od osam vojnika, može se postaviti sedam hipoteza tipa: *mirnodopske OS treba da budu razvijene sa po jednim, dva, tri, četiri, pet, šest ili sedam vojnika u odeljenju*. Moguća osma hipoteza odgovara potpunoj razvijenosti OS sa osam vojnika u odeljenju, a takve snage nisu mirnodopske, već ratne. Na primeru države površine 100.000 km², sa kontingentom od 383.040 vojnika u ratnim OS, može da se razmotri kakvu mirnodopsku organizaciju OS omogućavaju prva, druga, četvrta i šesta hipoteza.

Prema hipotezi da *odeljenje ima jednog vojnika*, broj vojnika u jedinicama je: jedan u odeljenju, tri u vodu, 12 u četi, 72 u bataljonu, 504 u brigadi i 3.204 u korpusu; mirnodopske OS imaju 47.880 vojnika ili 12,5 odsto od ukupnog broja vojnika. Takva razvijenost omogućava uspešnu mobilizaciju svakog odeljenja i osnova je aktivnom vojniku da za neko vreme obuke osposobi odeljenje za rad. U praksi nekih OS računalo se da bi razvojna jedinica ranga brigade mogla uspešno da izvrši mobilizaciju s mirnodopskim jezgrom od 5 do 8 starešina i od 10 do 15 vojnika. Prema tom rešenju, u brigadi bi se obezbedila 504 vojnika – po jedan na svako odeljenje, što je bar 33 puta povoljnije od jezgra sa 10 do 15 vojnika. Nedostatak te razvijenosti jeste to što su jedinice od odeljenja do bataljona malobrojne i za organizaciju obuke i za upotrebu kao gotovih snaga u borbenim dejstvima.

Izvesnim narušavanjem ratne organizacije moglo bi se od 15 razvijenih korpusa formirati 15 brigada, sa po 3.024 vojnika, i od pet razvijenih brigada – pet bataljona sa po 504 vojnika relativno pogodnih za organizaciju obuke i upotrebu kao gotovih snaga, ali s obavezom da u ratu razvijaju jedinice za jedan stepen više od onog na kojem se nalaze. Nepogodnost takvog rešenja je u tome što je u miru svaki stepen rukovođenja degradiran na niži nivo.

Organizovanje mirnodopskih OS prema hipotezi da *nije moguće formirati nijednu brigadu popunjenu 100 odsto a da se bitnije ne naruši ratna organizacija OS* pogodno je samo sa stanovišta izvršenja mobilizacije. Ono je kao jedinstveno rešenje za cele OS neodrživo sve dok potencijalni agresor ima gotove snage koje bi mogle da spreče mobilizaciju i obuku ratnih oružanih snaga.

Prema hipotezi da *odeljenje ima dva vojnika*, broj vojnika u jedinicama je: dva u odeljenju, šest u vodu, 24 u četi, 144 u bataljonu, 1.008 u brigadi i 6.048 u korpusu; mirnodopske OS broje 95.760 vojnika ili 25 odsto ukupnog broja vojnika. Razvijenost OS sa dva vojnika po odeljenju obezbeđuje uspešno izvršenje mobilizacije prema prvoj hipotezi i obezbeđuje rezervu od 47.880 vojnika za razvijanje određenog broja jedinica s većim stepenom popunjenosti. Taj stepen može biti različit. Ako se želi da deo jedinica u OS bude stalno u potpunoj borbenoj gotovosti razvijen 100 odsto, onda se od te rezerve može dopuniti 6.840 odeljenja do potpunog brojnog stanja od osam vojnika, što omogućava da se formiraju 13 brigada i četiri bataljona popunjeni 100 odsto, pri čemu bi ostale jedinice bile popunjene 12,5 odsto.

S obzirom na slabosti prve hipoteze, u jedinicama razvijenim 12,5 odsto treba angažovati profesionalne vojnike, a u 100 odsto razvijenim jedinicama vojnike iz regrutnog kontingenta. Za razmatrane uslove potreban broj vojnika iz regrutnog kontingenta iznosi 54.720 i 41.040 profesionalnih vojnika. Država čiji je regrutni kontingent manji od tog ne može da formira mirnodopske OS prema navedenoj hipotezi.

Prema hipotezi da *odeljenje ima četiri vojnika*, broj vojnika u jedinicama je: četiri u odeljenju, 12 u vodu, 48 u četi, 288 u bataljonu, 2.016 u brigadi i 12.096 u korpusu; mirnodopske OS imaju 191.520 vojnika ili 50 odsto od ukupnog broja. Razvijenost jedinica na nivou od 50 odsto najniži je nivo koji omogućava organizovanje borbene obuke i upotrebe takvih jedinica kao gotovih snaga. Prema toj hipotezi, moguće su različite varijante za formiranje jedinica. Ako bi razvojne jedinice i dalje ostale na nivou od 12,5 odsto, pojavila bi se rezerva od 143.640 vojnika za razvijanje znatnog broja jedinica na više stepene popunjenosti. Ako bi se razvojne jedinice podigle na nivo popunjenosti od 25 odsto, rezerva bi iznosila 95.760 vojnika i od nje se ne bi mogli dopuniti 31 brigada i četiri bataljona od 100 odsto, uz višak od 288 vojnika. Za tako razvijene mirnodopske OS moguće je na različite

načine utvrditi odnos regrutnog kontingenta i broja profesionalnih vojnika, ali je njihov izbor uvek dva puta veći od prethodnog. Država koja nema mogućnosti da neprekidno održava armiju od 191.520 vojnika ne može da formira mirnodopske OS prema toj hipotezi.

Prema hipotezi da *odeljenje ima šest vojnika*, broj vojnika u jedinicama je: šest u odeljenju, 18 u vodu, 72 u četi, 432 u bataljonu, 3.024 u brigadi i 18.144 u korpusu; mirnodopske OS imaju 287.280 vojnika ili 75 odsto ukupnog broja vojnika. Formiranje jedinica prema toj hipotezi moguće je na različite načine. Ako bi se razvojne jedinice održale na nivou od 50 odsto, moglo bi se formirati više od 47 brigada popunjenih 100 odsto. Držanjem razvojnih jedinica na nižim nivoima broj 100 odsto popunjenih brigada bio bi znatno veći. Ograničenje za primenu te hipoteze čini odnos između potrebnog i raspoloživog regrutnog kontingenta i mogućnost društva da održava armiju od 287.280 vojnika. Ako ti uslovi ne postoje, OS moraju se držati na nižem nivou, a nivo od 75 odsto da bude jedan od stepena podizanja borbene gotovosti mobilisanjem dela ratnog sastava.

Ne razrađujući druge hipoteze, čije su mogućnosti, osim sedme, u okviru razmatranih rešenja, može se zaključiti da za OS postoji pet mogućih nivoa borbene gotovosti: razvojni sa stepenom razvijenosti od 12,5 odsto, prvi – 25, drugi – 50, treći – 75 i četvrti – 100 odsto. Razvojni nivo ne omogućava formiranje borbeno spremnih gotovih jedinica bez degradacije organizacije i zahteva mnogo vremena za obučavanje jedinica posle izvršene mobilizacije. Razmatranja pokazuju da u svetu nema OS na tako niskom stupnju razvijenosti. Prvi, drugi i treći stepen borbene gotovosti pokazuju stanja u kojima se mogu naći mirnodopske OS, a četvrti predstavlja potpunu borbenu gotovost. U svetu samo Kina ima OS na nivou potrebe ratne armije, Zapadna Nemačka je imala OS na nivou trećeg, a ostale velike države na nivou drugog stepena. Većina malih država ima mirnodopske OS između prvog i drugog stepena razvijenosti. Može se zaključiti da, zavisno od konkretnih uslova države, *mirnodopske OS treba da budu razvijene na nivou 25-50 odsto popunjenosti vojnicima*.

Broj starešina za četvrti, najviši nivo borbene gotovosti određen je izrazom (3). Za broj starešina do trećeg razvojnog stepena mogu se postaviti sledeći kriterijumi:

- na nivou razvijenosti OS od 12,5 odsto vodom rukovode 0,25 starešina, četom – jedan, bataljonom – dva, brigadom – 10, korpusom – 40, a u VK ima 200 starešina;

- na nivou razvijenosti OS od 25 odsto vodom rukovode 0,25 starešina, četom – jedan, bataljonom – tri, brigadom – 15, korpusom – 50, a u VK ima 200 starešina;

- na nivou razvijenosti OS od 50 odsto vodom rukovode 0,5 starešina, četom – dva, bataljonom – pet, brigadom – 30, korpusom – 60, a u VK ima 200 starešina;

– na nivou razvijenosti OS od 75 odsto vodom rukovode 0,75 starešina, četom – dva, bataljonom – sedam, brigadom – 35, korpusom – 80, a u VK ima 200 starešina.

Na osnovu navedenog kriterijuma moguće je proračunati broj starešina za svaki nivo razvijenosti OS prema postupku koji se prikazuje za stepen razvijenosti od 25 odsto i usvojenu organizaciju OS sa 13 brigada i četiri bataljona popunjenih 100 odsto i ostalim jedinicama popunjenim 12,5 odsto:

- ukupan broj bataljona popunjenih 100 odsto iznosi 95, a u svakom bataljonu su po 52 starešine, što ukupno čini 4.940 starešina;

- 13 komandi brigada popunjene su 100 odsto i ima 599 starešina;

- ukupan broj bataljona popunjen 12,5 odsto iznosi 570, a svaki takav bataljon ima po dvojicu starešina, što ukupno čini 18.240 starešina.

- 82 komande brigada popunjenih 12,5 odsto ima 820 starešina, 13 komandi korpusa još 520 i vrhovna komanda 200, što ukupno čini 1.540 starešina;

- ukupan broj starešina na svim nivoima iznosi 25.279, što čini 62,5 odsto ukupnih potreba za starešinama. Rezervni starešinski stav treba da obezbedi sigurnu popunu od 15.191 starešine kao dopunu do 40.470 starešina, koliko treba da imaju ratne oružane snage.

Taj broj starešina omogućava da gotove jedinice budu popunjene starešinama 100 odsto, da svaka razvojna komanda do nivoa čete bude adekvatno razvijena u miru i da bude postavljen na dužnost svaki četvrti komandir voda u razvojnim jedinicama. Iz komandi razvijenih 100 odsto moguće je, bez značajnijeg narušavanja funkcija tih komandi u miru, izdvojiti po tri iz bataljona i po 10 starešina iz komandi brigada. U vreme kada ne izvode obuku ratnih jedinica moguće je izdvojiti po jednog iz razvojnog bataljona i po dvojicu starešina iz komandi razvojnih brigada. To je, ukupno 1.149 starešina. Pogodno je da se te starešine ne drže u rezervnom sastavu, već da se adekvatno angažuju na poslovima pripreme zemlje za odbranu u ministarstvu odbrane, vojnom školstvu i slično. Na taj način, a pogotovu ako bi se obezbedila česta rotacija starešina, bila bi ostvarena tesna veza između OS i sektora države nadležnog za pripremu društva za odbranu zemlje.

Na osnovu sprovedenih razmatranja, *država površine 100.000 km² koja održava mirnodopske OS na nivou popune vojnicima od 25 odsto treba da ima ukupno 121. 039 ljudi – 95.760 vojnika i 25.279 starešina.* U takvim OS moguće je da se u miru očuva funkcionalnost ratne organizacije, što predstavlja visok nivo garancije za uspešno izvršenje mobilizacije i funkcionisanja u ratu. Na isti način može se proceniti veličina mirnodopskih OS bilo koje države za bilo koji stepen popunjenosti. Značajno je da se proceni *mogućnost organizacije mirnodopskih OS bez vojničkog sastava.* U takvim OS nije moguće sačuvati odeljenje, a čitavu organizaciju armije nosio bi starešinski sastav zastupljen prema kriterijumu za razvijenost od 12,5 odsto, s tim što bi se povećala norma

za broj komandira vodova sa 0,25 na 0,5 zbog gubitka komandira odeljenja. Za te uslove trebalo bi ukupno 15.050 starešina, koje bi opsluživalo najmanje još isto toliko stalno uposlenih vojnika profesionalaca, što ukupno čini 30.100 ljudi. Nijedan deo takvih OS ne bi mogao da se upotrebi kao gotove snage, sem za sopstvenu zaštitu, ali bi te OS mogle da obezbede mobilizacijsku gotovost i izvode obučavanje regrutovanog kontingenta po principu regrutnih centara sa trajanjem obuke od po dva meseca godišnje. Na taj način se i u uslovima kada su međunarodnim ugovorima mirnodopske OS ograničene na veoma nizak nivo razvijenosti može značajno očuvati ratna organizacijska struktura koja obezbeđuje uspešno izvršenje mobilizacije.

BROJ LJUDI U REZERVNOM SASTAVU

Prethodna razmatranja pokazuju da se mirnodopske OS održavaju na nivou popunjenosti 25–50 odsto, s malim izuzecima na jednoj ili drugoj strani. Za odbranu zemlje potrebne su 2–4 puta brojnije OS, koje treba dopuniti sa 50–75 odsto vojnika i odgovarajućim brojem starešina iz rezervnog sastava. Postavlja se pitanje koliko vojnika i starešina treba imati na vojnoj evidenciji u rezervnom sastavu da bi se obezbedila popuna ratne armije.

Svakoј agresiji prethodi oblik delovanja budućeg agresora koji nastoji da pripremi što veći deo društva države žrtve da se ne suprotstavlja agresiji oružanim putem. Krajnje povoljan ishod takvog nastojanja može da bude ostvarivanje ratnog cilja bez rata. Država žrtva agresije koja dopusti da kod više od polovine njenog stanovništva ovlada takva svest neće moći uspešno da se suprotstavi agresiji i, faktički, prestaje da postoji. U njoj većinski deo društva pristaje na agresiju i uspostavlja sistem koji odgovara agresoru. Manji deo društva može da se izборi za promenu svesti kod većeg dela koji je pristao na agresiju i da pobedi agresora i domaće izdajnike koji su ušli u koaliciju sa njim samo u okviru borbe antikoalicionih snaga širih razmera. U istoriji nisu zabeleženi drugačiji slučajevi, mada je bilo drugačijih tumačenja.

Država žrtva agresije može da zakasni sa mobilizacijom, ali ne sme da zakasni do nivoa kada polovina njenog stanovništva pristaje na agresiju. Ako mobilizaciju izvršava u tom kritičnom trenutku, može računati da će se samo polovina pozvanih ljudi odazvati na mobilizaciju. Istorija je prepuna primera koji potvrđuju istinitost tog stava. Zbog toga *broj vojnika i starešina u rezervnom sastavu treba da bude dva puta veći od broja potrebnog da se dopune mirnodopske do ratnih OS*. Primenjeno na državu površine 100.000 km², sa nivoom popunjenosti OS od 25 odsto, znači da u rezervnom sastavu treba da ima 574.000 vojnika i 30.382 starešina, što ukupno iznosi 604.942 čoveka. Nameće

se pitanje da li ta država, s gustom od 100 stanovnika po kvadratnom kilometru, raspolaže potrebnim regrutnim kontingentom i tolikim brojem ljudi u rezervnom sastavu. Broj stanovnika u takvoj državi je 10.000.000. Ako se uzme da je prosečan životni vek 80 godina, da je podjednak broj muškaraca i žena i da ih je podjednako u svakoj starosnoj dobi, *kontingent muškaraca u jednom godištu iznosi 62.500 ljudi*. Kako je prosečan životni vek nešto kraći i kako je broj ljudi ispod 40 godina starosti nešto veći u jednom godištu nego onih starijih, takva država ima dovoljan regrutni kontingent za vojni rok od godinu dana, a s obzirom da je potreban nešto manji kontingent – 54.720 ljudi, postoje uslovi za kraći vojni rok, ali ne kraći od 10 meseci.

Računajući na toliki broj ljudi u jednom godištu, može se zaključiti da je potreban broj ljudi za popunu 25 odsto razvijenih OS do 100 odsto pri potpunom uspehu mobilizacije obuhvaćen sa pet godišta, a pri polovičnom sa ukupno 10 godišta. Ako se pođe od stava da OS treba popunjavati biološki najsposobnijim ljudima, da su to muškarci posle odsluženja vojnog roka i da se vojni rok najčešće odslužuje do 25 godine starosti, *osnovni kontingent za dopunu ratnih OS treba da bude u godištim 26-30 (prvi poziv), a dopunski u godištim 31-35 (drugi poziv)*. Takvo strukturiranje rezervnog kadra nameće pitanje načina njegovog pozivanja u ratne oružane snage.

Kod modela mirnodopske organizacije OS u kojima je veliki broj jedinica nerazvijen, a razvijene jedinice često nemaju organizaciju kao ratne, javlja se veliki nedostatak tzv. kritičnih specijalnosti. Vojnici tih specijalnosti se češće pozivaju na obuku, ranije mobilišu i često duže zadržavaju u jedinicama od ostalih vojnika. Taj se nedostatak otklanja uspostavljanjem mirnodopske organizacije, najmanje sa po jednim vojnikom u odeljenju, u kojoj su očuvane funkcije kritičnih specijalnosti i planiranjem dužeg vremena za obuku po izvršenoj mobilizaciji.

U dosadašnjim načinima mobilizacije najčešće nije obezbeđeno ravnomerno pozivanje u jedinice vojnika istog godišta. Neravnomerno pozivanje vojnih obveznika po godištim i postojanje mnogih osnova i načina da se izbegne služenje u rezervnom sastavu formiraju kod vojnih obveznika svest o nepravednosti postupka u mobilizaciji, što se veoma loše odražava na odziv i borbeni moral odazvanih, a recidivi takve svesti dugo ostaju. Da bi se to izbeglo moraju se utvrditi i strogo poštovati sledeća dva stava: 1) *obavezi služenja u rezervnom sastavu podležu svi sposobni muškarci u starosnoj dobi utvrđenoj zakonom*, 2) *mobilisanje vojnika u ratne jedinice OS vrši se prema godištim*. Oni na jedinstven i pravedan način obezbeđuju popunu ratnih OS. Mobilizaciju treba vršiti tako što će se na celoj ili na delu teritorije države *uvek pozvati svi vojnici obveznici jednog ili više godišta*, pri čemu broj pozvanih godišta zavisi od toga na koji se stepen podiže borbena gotovost jedinica.

Zaključak

Kakve će OS imati konkretna država i dalje je pragmatično pitanje raspoloživih ljudskih i materijalnih resursa i pitanje politike, koncepcije i doktrine odbrane. Teorijski je bilo moguće da se, polazeći od osnovne namene OS i apstraktnog modela prostora i odbrane, utvrdi kolike su OS potrebne nekoj državi koja ih namenjuje samo za odbranu i zaštitu ustavnog poretka i koji se mogući odnosi mogu uspostaviti između mirnodopskih i ratnih oružanih snaga.

Veličina stanovništva, koja se sada najčešće koristi kao činilac za određivanje veličine OS, prikriva suštinu odbrane kao odbrane prostora. Naime, za odbranu određenog prostora potreban je uvek isti broj vojnika, bez obzira na to koliko ljudi živi na tom prostoru. Broj stanovnika i značaj prostora mogu da budu, i jesu, značajni pri donošenju odluke o tome da li će se taj prostor braniti, ali se on uvek u određenim uslovima mora braniti s istim brojem ljudi.

Sprovedeno teorijsko istraživanje je pokazalo da se mogu utvrditi jednostavni analitički izrazi za određivanje ukupnog brojnog stanja odbrambenih OS bilo koje države. Pomoću tako dobijenih analitičkih izraza analizirano je stanje OS nekih država na početku osamdesetih i devedesetih godina ovog veka. Utvrđeno je da razvijenije države imaju viši stepen razvijenosti mirnodopskih OS, da se ukupnjavanjem država stvaraju znatni viškovi naoružanja i vojne opreme, a usitnjavanjem država povećavaju potrebe za brojem vojnika za odbranu, te da države koje nastaju ujedinjenjem nalaze u državama koje se raspadaju ogromno tržište naoružanja.

Uloga OS u zaštiti ustavnog poretka razmatrana je kao sprečavanje priprema za nasilnu promenu ustava i gušenje pobune, što se, u krajnjem, svodi na odbranu teritorije na kojoj je očuvan ustavni poredak i, u okviru tog poretka, legitimitet OS. Država koja oceni da joj predstoji opasnost od nasilne promene ustavnog poretka treba odmah da podigne gotovost na nivo od 70 odsto potpune borbene gotovosti.

Na osnovu stava da je odeljenje najniža organizacijska jedinica koju treba očuvati u mirnodopskim OS, razmatrano je više modaliteta mirnodopske organizacije OS. Čini se da su racionalni stepeni borbene gotovosti na kojima su jedinice popunjene 12,5, 25, 50 ili 75 odsto, i da je za male države najpogodniji stepen od 25 odsto. *Državi površine 100.000 km² za OS razvijene 25 odsto potrebno je 121.039 ljudi – 95.760 vojnika (54.720 iz regrutnog kontingenta i 41.040 profesionalaca) i 25.279 starešina, i još 604.942 čoveka na vojnoj evidenciji u rezervnom sastavu. Ako ta država ima 10.000.000 stanovnika može da formira dovoljne OS za odbranu zemlje.*